

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Kulturmiljöenheten
Lena Rundström
1:e antikvarie
031-60 52 12

2022 (kommunikation)

BESLUT
2006-11-14

Diarienummer
432-61759-2002

Sida
1(4)

SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIÉÄMBETET

SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIÉÄMBETET

Riksantikvarieämbetet

Ink. 2006 -11- 17

Dnr:

Byggnadsminnesförklaring av sjömärket "Valen" på Kalvsund
Kalven 1:3, Öckerö kommun, Västra Götaland

Beslut

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 3 kap 1 § lagen (1988:950) om kulturminnen m m, sjömärket "Valen" på fastigheten Kalven 1:3 för byggnadsminne och meddelar enligt samma lag följande skyddsbestämmelser:

1. Stångmärket får inte rivras eller flyttas.
2. Stångmärket får inte byggas om, till eller på annat sätt förändras utvändigt.
3. Stångmärket skall underhållas så att det inte förfaller. Vård och underhållsåtgärder skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Underhållet skall ske med material och metoder som är anpassade till stångmärkets särart.
4. Det till byggnadsminnet tillhörande skyddsområdet enligt figur 1 får inte bebyggas eller på annat sätt ändras så att stångmärkets kulturhistoriska värde minskar.

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar i fråga om underhåll för Valen.

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § om kulturminnen m.m (SFS 1988:950) lämna tillstånd till att ett byggnadsminne ändras i strid mot skyddsbestämmelserna. Länsstyrelsen får lämna villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen.

Redogörelse för ärendet

Den 20 september 2002 inkom Kalvsunds Allmännyttiga Samhällsstiftelse (KAS) med en ansökan till Länsstyrelsen om byggnadsminnesförklaring av sjömärket Valen på Kalvsund. Valen ägs av Öckerö kommun men förvaltas av KAS. Stångmärket renoverades under 2002 med hjälp av statliga byggnadsvårdsmedel. Projektet fick även bidrag från EG:s strukturfond Mål 2 Öarna samt Öckerö kommun. Förslag till byggnadsminnesförklaring remitterades för synpunkter till Kalvsunds Allmännyttiga samhällsstiftelse,

Postadress:
403 40 GÖTEBORG

Besöksadress:
Ekelundsgatan 1

Telefon/Fax:
031-60 50 00 (växel)
031-60 52 09 (fax)

Webbadress:
www.o.lst.se

E-post:
kulturmiljo@o.lst.se

2006-11-20 Beslut KML
Kerikm Kfu = BM-reg. A-a/jh

Svenska firsällskapet, Bohusläns museum samt Öckerö kommun som samtliga ställt sig positiva till en byggnadsminnesförklaring och föreslagna bestämmelser.

Stångmärket Valen var ett av de ca 200 fasta sjömärken utmed Sveriges kust som inventerades av Svenska firsällskapet i samarbete med Sjöfartsverket och Riksantikvarieämbetet under 2003. Projektet var en följd av den fyrinventering som genomfördes 1999. Syftet med inventeringen av kustens fasta sjömärken var att få en samlad bild av deras skick och utseende samt att identifiera de med särskilt kulturhistoriskt värde. Dokumentationen är tänkt att sammanställas i en databas.

Figur 1. Byggnadsminnets skyddsområdes utbredning sammanfaller med fastigheten Kalven 1:3.

Historik

Kalvsund var tidigare centrum för sillhandel samt tull- och lotsstation. Här fanns även en ångbåtsstation. Bostadsbebyggelsen var samlad till slutningen längs den östra stranden i anslutning till de olika lastbryggorna. Samtliga hus vände sig mot sundet. På berget bakom var stångmärket den enda byggnaden.

Stångmärket Valen är beläget på Kalvsunds högsta punkt 31 meter över havet. Dess nedre del är formad som en båk, klädd med rödmålad panel som kröns av ett järnkors. Valen mäter 14,8 meters höjd. Valen benämns ibland som båk men har, bl a av Svenska firsällskapet, definierats som stångmärke. Kalvsund i Göteborgs norra skärgård omnämns i en holländsk sjöbok

från 1532. På platsen fanns under medeltid troligen ett stenkummel eller skvarde som finns dokumenterat år 1748.

Det fanns tidigare en trappa inuti Valen som ledde till små gluggar där lots och tull kunde se ut över havet. Under stångmärket finns en kompassros med årtalet 1684 inhuggen i berget. Kompassrosen är skyddad som fast fornlämning (RAÄ 90, Öckerö kommun). Sjömärket och kompassrosen visar på platsens kontinuitet och farledens betydelse.

Sjömärket Valen är av typen stångmärke. Namnet "Valen" är belagt sedan långt tillbaka i tid innan stångmärket restes år 1829. Beteckningen "Vale" härstammar från det kummel (varde) som tidigare fanns på platsen.

Valen tillhör i sin nuvarande form den typ av sjömärken som uppfördes utmed kusten i början av 1800-talet. Bredvid stångmärket uppfördes 1923 ett stormvarningsställ som var i bruk fram till 1950-talet. Bredvid detta fanns även en bod där signalerna förvarades då ett telegram från väderlekstjänsten via telegrafstationen nådde platsen. Med hjälp av signalerna varnade man för t ex kuling eller storm. Detta upphörde i samband med radions genombrott.

Motivering

Enligt 3 kap 1 § lagen om kulturminnen m m (SFS 1988:950) får Länsstyrelsen förklara en byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde för byggnadsminne.

De flesta fasta sjömärkena utgörs av kummel, båkar och stångmärken. Fasta sjömärken är en viktig del av det maritima kulturarvet. De har numera ersatts av moderna navigeringssystem. De gamla sjömärkena har dock fortfarande stor betydelse för fritidstrafiken. Ett fåtal fyrar/fyrmiljöer har skydd som statliga byggnadsminnen, varav Vinga fyrplats är en av dem.

Valen är kulturhistoriskt värdefull ur flera aspekter. Kalvsund har sedan medeltiden en tradition med sjömärke på platsen som syns vida kring i skärgården. Det har därmed ett starkt identitetsvärde för Kalvsund och de omgivande öarna.

Valen är också representativ för den typ av sjömärken som placerades utmed kusten under 1800-talets början. Vid sidan av dess funktion som farledsmarkering användes stångmärket även för lots och tull. Valen har därmed även en tydlig koppling till Kalvsunds äldre betydelse som lots- och tullstation.

Valen är ett av de sjömärken utmed västkusten som lyfts fram som särskilt kulturhistoriskt värdefullt i den inventering av Sveriges sjömärken som genomfördes 2003. Stångmärket renoverades 2002 utifrån äldre ritningar.

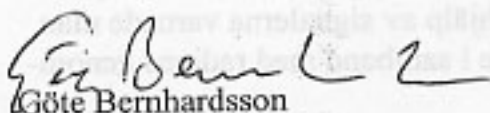
Valen är ett sjömärke som dessutom är relativt lätt för allmänheten att komma nära.

Länsstyrelsen bedömer att "Valen" på Kalvsund är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos länsrätten, se bilaga O1.

Beslut i detta ärende har fattats av landshövding Göte Bernhardsson. Länsantikvarie Jan-Gunnar Lindgren, biträdande länsantikvarie Karolina von Mentzer, samt jurist Marcus Nydén har deltagit och Lena Rundström har varit föredragande.

Göte Bernhardsson

Lena Rundström

Bilaga

Hur man överklagar

Kopia

Kulturmiljöenheten
Riksantikvarieämbetet, delgivningskvitto
Bohusläns Museum
Fastighetsregistret
Öckerö kommun
Lantmäteriet
Svenska fyrsällskapet

Lagakraftsbevis

Fastighetsregistret
Riksantikvarieämbetet
Byggnadsnämnden i Öckerö kommun
Lantmäteriet